

Škocjanske jame v luči Svetovne dediščine UNESCO

Marjutka Hafner, Rosana Cerkvenik

Seznam svetovne dediščine je eden izmed najbolj znanih programov oziroma aktivnosti Organizacije združenih narodov za izobraževanje, znanje in kulturo (UNESCO), velja pa opomniti, da je Unesco edina globalna mednarodna vladna organizacija, ki pokriva področja kulture, izobraževanja, znanosti in v zadnjih desetletjih tudi informacij in komunikacij. Unesco želi s svojimi dejavnostmi ustvariti razmere za dialog med civilizacijami, kulturami in narodi, dialog, ki temelji na spoštovanju skupnih vrednot, človekovih pravic ter medsebojnega spoštovanja.

Slovenija ima pri Unescu vidno vlogo. Ne le, da je vključena v številne programe, v tem mandatu (od leta 2015 do 2019) je tudi članica Izvršnega odbora organizacije in kot taka intenzivno vpeta v sprejemanje vseh pomembnih odločitev.

Dediščina ima vsekakor pomembno vlogo pri ustvarjanju pogojev za narodno (samo)zavest, posebej kulturna dediščina pa je pogosto tudi vezivo, ki narode ustvarja in združuje v eni državi. Unesco pa z orodji *Konvencije o ohranjanju in varovanju svetovne naravne in kulturne dediščine* priznava tudi pomembno vlogo naravne in kulturne dediščine človeštva pri zagotavljanju razmer za medkulturno sporazumevanje in dialog.

Škocjanske jame imajo danes, po tridesetih letih vpisa na *Seznam svetovne dediščine pri Unescu*, pomembno in vidno mesto na zemljevidu svetovne dediščine. Ta fenomen Klasičnega krasa, ki si ga vsako leto ogleda več kot 100.000 obiskovalcev, se ponosno uvršča med 1.052 lokacij vsega sveta, ki jih je svetovna strokovna javnost prepoznala kot izjemno pomembne za vse človeštvo in vse generacije. Svetovna dediščina že dolgo presega okvir zgolj varovanja in ohranjanja

narave in kulturnih spomenikov. V sodobnem času je namreč postala pomembno gonilo trajnostnega razvoja. Številni so primeri uspešnega povezovanja med ohranjanjem naravne in kulturne dediščine ter trajnostno rabo naravnih virov, turističnim razvojem, zaposlovanjem in izobraževanjem.

Škocjanske jame z okolico so leta 1986 ob nominaciji za vpis izpolnjevale dve izmed takratnih štirih meril za vpis na *Seznam svetovne dediščine*, in sicer: a) Škocjanske jame so izjemen naravni fenomen, ki vsebuje veličastne naravne pojave in oblike. So enkratni primer odlično ohranjene kraške erozije in drugih pojavov. Podzemne dvorane in kanjoni reke so izjemnih velikosti in so enkratni na svetu. Območje je pomembno zaradi osnovnih raziskav o nastanku krasa, ki potekajo neprekinjeno že od 19. stoletja dalje. Od tu izvirajo geološki izrazi »kras« in »dolina«. b) Na območju Škocjanskih jam se nahajajo redke in ogrožene (rastlinske) vrste ter takšne, ki so v nevarnosti pred izumrtjem. Ekosistem, ki se je ohranil v dolinah in kanjonih, vsebuje številne redke ogrožene vrste. Prav tako živijo v jamskem sistemu mnoge redke živalske vrste. Dodana vrednost utemeljitvi meril so biološka pestrost rastlinskih in živalskih vrst, arheologija in kulturna dediščina.

Rezultati kažejo, da je upravljanje Škocjanskih jam na visoki kakovostni ravni in v mnogih primerih zgled upravljavcem podobnih lokacij. Javni zavod s svojo upravljavsko strukturo - pristojnim ministrstvom, svetom zavoda in strokovnim svetom zavoda - ter s pristojnimi ustanovami skrbi za izvajanje zahtev in priporočil, ki izhajajo iz *Operativnih smernic za implementacijo Konvencije o svetovni dediščini*. Pri ohranjanju in varovanju Škocjanskih jam kot svetovne dedišči-

ne spremljamo stanje v jami ter na površju jame oziroma v porečju Reke. V ta namen so nujno potrebna redna spremljanja stanja površinskih in podzemnih voda, naravovarstveni nadzor, sodelovanje s pristojnimi inšpekcijskimi službami ter izobraževanje in ozaveščanje javnosti. Ključnega pomena za čisto Reko sta urejanje in čiščenje odpadnih voda in prav dejstvo, da so Škocjanske jame vpisane na *Seznam svetovne dediščine*, je močan argument, da se to čim prej uredi. Nenazadnje je čista Reka neločljivo povezana tudi z zadovoljstvom obiskovalcev Škocjanskih jam. Na občutljivo kraško podzemlje pa ne vplivajo le dejavniki zunaj jame, temveč tudi sami obiskovalci. Znani so primeri iz nekaterih turističnih krajev, ko je število obiskovalcev preseгло zgornjo mejo in so se pokazale negativne spremembe v naravnem okolju. Zato je pomembno, da tudi v Škocjanskih jamah redno spremljajo stanje in da bi v primeru negativnih vplivov upravljalavec lahko učinkovito ukrepal.

Svetovna dediščina ni sama sebi namen, ampak mora biti na primeren način predstavljena obiskovalcem. Tudi na tem področju so v teh treh desetletjih Škocjanske jame naredile velik korak k boljšemu (in varnejšemu) doživljanju in predstavitvi svetovne dediščine. Temeljita prenova in redno vzdrževanje turistične infrastrukture v jami in na površju, promocijske dejavnosti in številne publikacije so bistveno prispevale k prepoznavnosti Škocjanskih jam. Turizem v Škocjanskih jamah pa je tudi priložnost za ostale deležnike v turistični in drugi ponudbi v okolici, kar v zadnjih letih dokazujejo številni ponudniki gostinskih in prenočitvenih zmogljivosti. Veliko pa je še priložnosti predvsem za proizvajalce in prodajalce pridelkov in izdelkov domače obrti. Predvsem v turizmu in z njim povezanimi dejavnostmi je tudi vodilo Unesco, da krajevno prebivalstvo aktivno sodeluje in je vključeno v upravljanje svetovne dediščine.

Zgodba o vpisu Škocjanskih jam na *Seznam svetovne dediščine* je uspešna. Skupaj z dolgo

tradicijo raziskovanja in obiskovanja jam ter dobro dostopnostjo do jam prinaša veliko domačo in mednarodno prepoznavnost in zanimanje za obisk tega koščka podzemnega kraškega sveta. To se nenazadnje kaže v tem, da tako *Center za svetovno dediščino* kakor tudi *Svetovna zveza za varstvo narave (IUCN)* Škocjanske jame pogosto predstavljata v svojih študijah in razpravah kot zglede primer upravljanja. In prav zato moramo budno spremljati ta občutljivi naravni ekosistem, da se ne bi to krhko ravnovesje porušilo in povzročilo težko popravljive posledice.

A Škocjanske jame niso edini kraški pojav na območju Slovenije, ki jih je mednarodna strokovna javnost prepoznala kot potencialno svetovno dediščino. Že leta 1994 je, takrat ob drugačni klasifikaciji, Slovenija uvrstila Klasični kras na Unescov *Poskusni seznam svetovne dediščine* v kategoriji »kulturna krajina«. Klasifikacija se je medtem spremenila, a vpis je ostal. Študija *Svetovne zveze za varstvo narave (IUCN)* je leta 2008 pokazala, da je Klasični kras, kot del Dinarskega krasa, eden od kraških območij, ki še manjka na tem seznamu. Leta 2015 je bil tako obstoječi vpis Klasičnega krasa posodobljen, in sicer v kategoriji »narava«. Pripravo te kandidature usklajuje, v dogovoru s pristojnimi ministrstvi, Park Škocjanske jame. Pri pripravi obsežne dokumentacije sodelujejo različni strokovnjaki ter lokalne skupnosti in upravljalci posameznih zavarovanih območij na predlaganih krajih. Slovenija bo v kandidaturi predlagala vpis Klasičnega krasa s kraškimi polji, kjer so bili kraški pojavi prvič strokovno opisani in kjer se je začela razvijati znanost o krasu ter predstavljajo vročo točko s področja speleobiologije. V primeru uspešne kandidature bo Klasični kras predstavljal pomembno dopolnitev obstoječega vpisa Škocjanskih jam na *Seznam svetovne dediščine*.

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Organizacija Združenih
narodov za izobraževanje,
znanost in kulturo

• **Škocjan Caves**
• inscribed on the World
• Heritage List in 1986

• **Škocjanske jame**
• vpisane na Seznam svetovne
• dediščine leta 1986

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Organizacija Združenih
narodov za izobraževanje,
znanost in kulturo

• **The Karst**
• Biosphere Reserve since 2004
• Man and the Biosphere Programme

• **Kras**
• Biosferno območje od leta 2004
• Program Človek in biosfera

CONVENTION ON WETLANDS

(Ramsar, Iran, 1971)

Marjutka Hafner je direktorica Urada za UNESCO in generalna sekretarka Slovenske nacionalne komisije za UNESCO, ki deluje v okviru Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter predsednica sveta javnega zavoda Park Škocjanske jame.